

Admir Idrizi

Izvještaji Austro-Ugarskog konzulata iz Prizrena

<https://arhivkrusevo.blogspot.com/.../izvestaji-austro...>

Oliver Jens Schmitt i Eva Anne Frantz su uredili i objavili knjigu izvještaja Austro-Ugarskog konzulata iz Skoplja, Prizrena i Kosovke Mitrovice pod naslovom „Politik und Gesellschaft im Vilayet Kosovo und im serbisch beherrschten Kosovo. Berichte der österreichisch-ungarischen Konsuln aus dem zentralen Balkan (1870-1914)“.

Izvještaji govore o stanju u Vilajetu Kosovo (provinciji koja je obuhvatala teritorije današnjeg Kosova, sjeverni dio današnje Republike Sjeverna Makedonija i Sandžak) krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Ovo je najopsežnije izdanje takvih izvora, koje osvjetljava politiku, društvo, privredu, religiju i obrazovanje u Vilajetu Kosovo i stoga mogu poslužiti kao polazna tačka za dalja istraživanja Osmanskog carstva.

Za historiju Gore ovi izvještaji su korisni jer sadrže informacije o društveno-političkim dešavanjima od 1870. do 1914.godine. Do Berlinskog kongresa stanje u Gori je donekle bilo mirno, nakon toga saradnja korumpiranih sandžačkih vlasti Prizrena sa pojedinim poglavarima Ljume otežavali su život i ugrožena je bila bezbjednost stanovništva čitavog sandžaka.

U godinama raspada Osmanskog carstva i početka balkanskih ratova izvještaji govore o umješanosti Srbije i dopremanju oružja pobunjenicima u Kosovskom vilajetu preko Ise Boljetinca. Pobunjenici su napali Skoplje.

(Izvještaj 155. 17. Avgust 1912.)

Kasnije, početkom balkanskih ratova, u oktobru, jedan od srpskih ranjenika rekao je kralju Petru: "Arnauti nas uništavaju našim puškama". Rečeno je da Srbija od sada više neće poštivati bijelu zastavu neprijatelja i da će se boriti do potpunog uništenja. Date su stroge naredbe da se svaki ranjeni ili zarobljenin Arnautin ubije.

(Izvještaj 161. 26. Oktobar 1912. Beograd, Konzul Ugron).

U sljedećim izvještajima iz Prizrena konzul Kohlruss navodi zverstva nad stanovništvom Prizrena i Ljume od strane srpske vojske. U Prizrenu su zatvotene 30 od 32 džamije.

(Izvještaj 174. 30. januar 1913.)

Austro-Ugarski Konzulat u Prizrenu osnovan je aprila mjeseca 1869.godine. Zamjenio je agenciju koja je radila od 1861. godine. Konzulat je radio samostalno u periodu od 1872-1878 i 1896-1913., a u tri navrata bio je podređen generalnom konzulatu u Skadru i Skoplju i 1913. poslanstvu u Beogradu. Zatvoren je kada je izbio Prvi svjetski rat.

U nastavku su izdvojeni izvještaji Austro-Ugarskog Konzulata iz Prizrena koji govore o Gori i njenom stanovništvu.

Izvještaj 31.

29. maj 1876. Prizren

Napeta situacija u Prizrenu zbog novog mutesarifa i povratka neregularnih trupa bašibozuka iz Ljume i Gore. Vratili su se sa plijenom koji su uzeli u nekoliko sela Tatar Pazardžika*.

**današnji Pazardžik, grad u središnjoj Bugarskoj, kojeg su u 15.vijeku osnovali Tatari.*

Konzul Friedrich Lippich

.

Izveštaj 33.

05. jul 1876. Prizren

Iz Prizrena je otišlo 500 vojnika pod komandom Hajrulah age. Kontigent iz Podrime stavljen je pod komandom Derviš age, koji je još ranije krenuo sa kontigentom Šari i sa nekim dobroboljcima Prizrenske lige. I Ostrozub je poslao svoj kontigent da se pridruži Hajrulah agi. Odred iz Ljume, lokalni razbojnici, još uvek se okupljaju. S druge strane, Gora koja je dala brojne redife*, poslala je još jedan jak odred bašibozuka.

**redifi - rezervna turska vojska koja je pozivana samo za vrijeme rata*

Konzul Friedrich Lippich

.

Izveštaj 52.

22. jun 1891. Prizren

21. maja u Konzulat su došla dva muhamedanska predstavnika. Zamolila su me u ime stanovnika kaze Gora (32 sela sa oko 500 kuća) da na neki način obavjestimo sultana za njihovu užasnu situaciju u kojoj se nalazi cijelo stanovništvo kaze Gora, prouzrokovano neprestanim napadima Ljumjana.

Na moje pitanje ne bi li bilo prihvatljivije pokušati poduzeti zajednički korak sa lokalnim vlastima, jedan od predstavnika mi je doslovno odgovorio: Sve je uzaludno, kod njih smo mnogo puta tražili pomoć, takođe smo napisali telegram u Carigradu, ali odgovor nismo nikada dobili. Uvjereni smo da sultan ne zna uopšte za naše probleme. Dva predstavnika su mi takođe rekli da su bili i kod ruskog konzula, koji im je obećao da će obavjestiti njegovu vladu. Međutim, oni sve svoje nade polažu u Carsku vladu, koja će kao susjedna država razumjeti teškoće u kojima se stanovništvo nalazi.

Konzul Julius Pisko

.

Izvještaj 58.

26. novembar 1891. Prizren

Ljumjani su napali selo Topoljane u regionu Gora, opljačkali oko 300 grla stoke i ubili djevojku koja je htjela oglasiti uzbunu u selu. Imam Topoljana, koji je danas stigao ovdje, sastao se sa Salih-pašom i zatražio da se razbojnici kazne.

Konzul Julius Pisko

.

Izvještaj 62.

14. maj 1892.

Uznemirenost građana Prizrena. Neefikasna vojna ekspedicija protiv Ljumjana. Povezanost mutesarifa Salih-paše sa Ljumjanima. Stanovništvo traži opoziv Salih-paše.

Konzul Julius Pisko

.

Izvještaj 93.

04. septembar 1894. Prizren

Tek što je splasnula uznemirenost izazvana posetom srpskog kralja Aleksandra sa srpskim konzulom iz Prištine Carigradu, počeli su nemiri u okolini Prizrena i stanovništvo je zabrinuto. Glavni uzrok su česte pljačke koje se počinju širiti i na sam grad. Ljumjani organizuju grupe od 200-300 ljudi koji pljačkaju na Šar-planini, Kabaš i Goru. Pre otprilike dvije sedmice dogodio se napad na Šar-planini, u kojem je 50 Ljumjana napalo stada koja su pasla između Brodeca i Manastirice. Otjerali su pastire i uzeli svu stoku. Tri odreda vojnika, koje su pozvali oštećeni u pomoć, samo su glumili da su u akciji, jer su vojnici pucali u zrak, tako da su pljačkaši neometano otišli sa svojim plijenom. Na pitanje zašto se vojska ponaša, zapovjednik je navodno odgovorio da nije imao nikakvu posebnu naredbu da puca na pljačkaše. Ovakvo ponašanje vojske izazvalo je ogromnu gorčinu kod stanovništva, a imaju i namjeru organizovati vlastitu stražu za svoja stada kada vlast ne štiti njihovu imovinu i živote.

Konzul Max Wenko

.

Izvještaj 145.

28. oktobar 1897. Prizren

Oko 150 muškaraca redifskih bataljona u garnizonu u Tesaliji ponovo je dezertiralo, od kojih je oko 15 uhvaćeno na Šar-planini i sprovedeno u Ūskub (Skoplje) dok su ostali uspjeli doći do svojih rodnih mjesta.

Izdavanje pasoša Goranima koji su putovali u druge vilajete, obustavljeno je, kasnije nastavljeno pod uslovom da svaki od putnika mora dati jamac u slučaju mobilizacije.

Konzul Alfred Rappaport

.

Izvještaj 161.

20. oktobar 1898. Prizren

Godinama se vodi parnični spor između Rasim-age* i sela Rapče (kaza Gora), koji je ovaj prvi izgubio na svim instancama. Stanovnici tog kraja tokom jeseni odlaze na rad u druge pokrajine Turske kao prodavači na bazarima i slično. Rasim-aga je preko lokalne vlasti zaprijetio mještanima sela Rapča da će im uskratiti pasoše potrebne za putovanje, dok ne udovolje Rasimovom zahtjevu, koji prema presudi Kasacionog suda, opravdano nije ispunjen. Ova prijetnja je zapravo izvršena, tako da su spomenuti mještani Rapča, koji spadaju u najbezazlenije i najvrednije stanovnike cijelog Sandžaka, bili prisiljeni na ovu ucjenu koju promovira vlast.

**Rasim-aga je kratko vrijeme bio kajmakan (upravitelj) Ljume*

Konzul Alfred Rappaport

.

Izvještaj 180.

26. septembar 1906. Prizren

Sljedeći slučaj u Prizrenu dokazuje da sama vlast ne može adekvatno zaštititi vlastite organe i često se mora povinovati. Prije nekog vremena član sandžačkog upravnog odbora u Prizrenu Aziz efendija napadnut je u blizini grada od strane Albanaca iz Blaca*, na što se ovaj obratio vlastima i drugim uticajnim ljudima. Pomenuti Albanci su pokušali osloboditi jednog njihovog sunarodnika, koji je nekoliko mjeseci bio u Prizrenskom zatvoru zbog sumnje da je ukrao vojne puške.

Žandari koji su pratili Aziz efendiju uzvratili su vatru i ubili napadača. Po albanskom običaju porodica preminulog potraživala je krv od Aziz efendije, čime je Aziz efendija u potpunosti lišen slobode kretanja i nije bio siguran u svom gradu.

Kako bi oslobodili zatvorenika, nekoliko mještana Blaca organizovalo je upad u državnu poštu na putu Prizren - Ferizović. Uhvaćeni su ali i odmah pušteni kada je jedan prizrenski uglednik

ponudio mogućnost puštanja njihovog sunarodnika iz zatvora. Ali, budući da lokalna vlast nije održala obećanje, krenuli su novi napadi na lokalne organe vlasti.

Nakon kratkog perioda započeli su tajni pregovori sa mještanima Blaca kako bi došlo do pomirenja. U sporazumu je Aziz efendija trebao platiti krvarinu, pa je organizovano sakupljanje novca u Prizrenu i na području Gore kako bi se sakupilo 60 turskih funti.

Kada je sakupljena svota za krvarinu u večernjim satima zakazan je sastanak između Aziz efendije i brata ubijenog u zgradi opštine. Prema dogovoru isplaćena je krvarina i optuženik je oslobođen optužbi i odmah pušten iz zatvora.

** Blace - selo sjeveroistočno od Suve Reke*

Konzul Wenzel Lejhanec

.

Izvještaj 66.

11. oktobar 1909. Prizren

Mutesarif* Hasan Tosun-bej otišao je prekjuče u Kalkandelen (Tetovo) i Gostivar preko Šarplanine. Mutesarif zatim odlazi u Ūskub (Skoplje) i Salonik (Solun).

Hasan Tosun-bej bi takođe mogao iskoristiti ovu priliku da preduzme mjere protiv sve čestih pljački u kazi Gora, o kojoj je više puta dobio ozbiljne ali bezuspješne pritužbe. Jedini rezultat je da se razmatra Džavid-pašin projekat da se Lokalna vlast (kaza) Ljuma premjesti u novu kasarnu koja će se graditi u selu Šištovec, na goranskoj granici.

**mutesarif - upravitelji sandžaka*

Konzul Oskar Prochaska

.

Izvještaj 89.

08. jul 1910. Prizren

Ovdje se malo govori o vojnoj ekspediciji na Ljumu, jer je vlast preterano oprezna i nastoji sve zadržati u tajnosti. Napredovanje vojnog korpusa pukovnika Agni-beja, koji se sastoji od 10 bataljona pešadije sa četiri poljska i dva brdska topa i dva mitraljeza. Ekspedicija se odvijala od 23. juna dijelom preko Opolja i Gore, dijelom preko doline Drima, gdje je učestvovao i Osman-paša. Jedna njegova divizija je napredovala dok se druga razišla niz Drim prema prevoju Čafa Kumulus.

Cilj operacije je selo Bicaj i posebno nepristupačno selo Kolosjan, gdje su se okupljali Arnauti. Kolona koja je napredovala kroz Goru i dalje preko Topoljana uspjela je zaobići položaje Ljumjana i konačno ih zauzeti, nakon čega je Osman-paša, čijim se jedinicama pridružio i vrhovni zapovjednik Turgut-paša, otišao do Kalisa.

Do manjih sukoba došlo je 3. i 4. jula kada su ustanici pobjegli u planine na lijevoj obali Drima. U Kalis su stigle i trupe koje su došle iz Manastira (Bitolja). U međuvremenu je Agni-bej preduzeo obezbjeđivanje područja oko Topoljana. Ovdje se svakodnevno transportuje zaplijenjeno oružje, koje se šalje dalje prema Ferizoviću.

Konzul Oskar Prochaska

.

Izvještaj 94.

14. oktobar 1910.

Napadi Lumjana i pljačke naselja su svakodnevnicama. Izvjesni Ćazim Lika iz Vasijeta kod Kalisa opljačkao je stado ovaca na Šari i oteo muhamedanca. On je oslobođen nakon što je plaćen otkup. Lokalni načelnik, koji poznaje osobno pljačkaše, rekao je da ne može ništa učiniti, jer nema dovoljno žandara.

Osim Ćazima Like u Ljumi se nalaze i nekoliko bjegunaca od pravde.

Konzul Oskar Prochaska

.

Izvještaj 122.

17. novembar 1911.

Ljumjani koji su prošle godine bili mirni, ponovo su aktivni i u grupama vrše krvave pljačke u predjelima Gore, Sirinić, Sredska, te u okolini Kalkandelena (Tetova) i Gostivara.

Budući da vlast ne preduzima nikakve ozbiljne mjere, pozivaju se na nedostatak vojske, zgrade lokalne uprave su više puta bili poprište nasilnih scena.

Nadajmo se da će pojačanje bataljona anadolskim trupama poboljšati ove neugodnosti.

Konzul Oskar Prochaska